

راهنمای آکسفورد در تاریخ فلسفه سیاسی

ویراستار: جرج کلوسکو

تاریخ فلسفه سیاسی

(۱۳)

فلسفه سیاسی عصر نوزایی

ماتیس هورنکوویست

ترجمه فارسی

قصد هرا

سرشناسه	: هورنکوویست، میکائل (Hörnqvist, Mikael)
عنوان و نام پدیدآور	: فلسفه سیاسی عصر نوزایی / مایکل هورنکوویست؛ ترجمه عارف مسعودی؛ ویراستار مهرانگیز اشراقی.
مشخصات نشر	: تهران: قصیده سرا، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ ص.؛ ۹/۵ × ۱۹/۵ س.م.
فروست	: بررسی ای آکسفورد در تاریخ فلسفه سیاسی / تاریخ فلسفه سیاسی، ۱۳۰۱ / دبیر مجموعه: بهنام جودی.
شابک	: دو- : 978-600-8054-24-5 978-600-8054-24-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتاب حاضر ترجمه مقاله ای با عنوان "Renaissance and philosophy" از کتاب "The Oxford handbook of the history of political philosophy, 2011" ویراستاری جرج کلوکو است.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: علوم سیاسی -- فلسفه -- تاریخ Political science -- Philosophy -- History فلسفه رنسانس (Philosophy, Renaissance)
شناسه افزوده	: کلوکو، جورج، ۱۹۵۰- م.، ویراستار (Klosko, George)
شناسه افزوده	: مسعودی، عارف، ۱۳۶۴- مترجم
شناسه افزوده	: جودی، بهنام، دبیر
رده بندی کنگره	: JAY1
رده بندی دیویی	: ۳۲۰/۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۸۰۸۶۹۷

قصیده سرا

رشته فلسفه، آکسفورد در تاریخ فلسفه سیاسی

(۱۳)

دبیر مجموعه: بهنام جوادی

فلسفه سیاسی عصر نوزایی

مایکل هورکویتس

ترجمه عارف مسعود

ویراستار: مهرانگیز اشراقی

طرح جلد: آروین رفیع زاده

آماده سازی قبل از چاپ: آرمیتا رفیع زاده

چاپ و صحافی: قشقایی

چاپ اول: ۱۴۰۳ تعداد: ۵۰۰ نسخه

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۴-۲۰-۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۴-۲۴-۵

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

تلفن: ۶۶۹۷۲۸۷۰

پست الکترونیک: ghasidehsara@gmail.com

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست

۷	یادداشتِ دبیرِ مجامعه
۱۵	فلسفهٔ سیاسی عصرِ درازی
۱۵	مقدمه
۱۹	ماکیاولی و فلورانس
۳۹	آرمان‌شهرِ تامس مور
۴۳	گفت‌وگویِ ماکیاولی و مور
۶۳	منابع

یادداشتِ دبیرِ مجموعه

آثار و تألیفاتِ «دور» فلسفهٔ سیاسیِ اروپایی و تاریخِ آن در ایران و به زبانِ فارسی، سرِ قفسی با کتبِ موجود در این حوزه، محدود و اندک است. عمدهٔ این آثار هم کتاب‌هایی حجیم و چندجلدی هستند که مطالعهٔ آن برای اغلبِ کتاب‌خوان‌ها، به‌ویژه دانشجویان، دشوار است. به همین دلیل فقط تعدادِ معدودی از علاقه‌مندان، اساتید و پژوهشگران، از این آثار استقبال می‌کنند. این در صورتی است که در زبان‌های اروپایی، به‌ویژه انگلیسی، در حوزهٔ اندیشهٔ سیاسی، فلسفهٔ سیاسی، نظریهٔ سیاسی و تاریخِ آن‌ها آثارِ متنوعی وجود دارند که از زوایای گوناگون مطالب، نظرات و ایده‌هایی مختلف را طرح و بررسی می‌کنند. از آنجایی که تنگنای فلسفیِ عالی‌ترین نوعِ اندیشیدن است و سابقه‌ای بیش از دو هزار ساله در تاریخِ اندیشه دارد، بر آن شدیم آثاری که ایده‌ها و مفاهیم بنیادینِ فلسفهٔ سیاسی را به‌صورتِ «راهنما» در اختیارِ خوانندگانِ ایرانی، به‌ویژه دانشجویان، قرار می‌دهند، ترجمه کنیم و به چاپ برسانیم.

مجموعهٔ *The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy* (Oxford Handbooks, 2011) (راهنمای

آکسفورد در تاریخ فلسفه سیاسی، به ویراستاری جرج کلوسکو، از آن دست آثار است که مباحث پایه‌ای و بنیادی تاریخ فلسفه سیاسی را از چند زاویه به بحث می‌گذارد. این مجموعه متشکل است از مجموعه مقالاتی که در یکی از معتبرترین دانشگاه‌ها و انتشارات در سطح جهان، یعنی آکسفورد، منتشر شده است. ویژگی‌های منحصربه‌فرد هریک از این مقالات آن را از سایر آثار این حوزه متمایز می‌کند.

اسم‌های آکسفورد در چهار بخش کلی تدوین شده است: بخش نخست، تحت عنوان «روش»، نظریه‌هایی درباره روش مطالعه و پژوهش در تاریخ فلسفه سیاسی را مطرح و در چند مقاله آن‌ها را بررسی می‌کند. بخش دوم به تاریخ فلسفه سیاسی، از یونان تا زمانه معاصر، می‌پردازد و عمدتاً به جای تمرکز صرف بر آرای فیلسوفان سیاسی، اندیشه آن‌ها را در مکاتب و برهه‌های تاریخی، به لحاظ اهمیت و تأثیرگذاری، راندنی‌کنند؛ بخش سوم به مفاهیم اساسی اندیشه سیاسی، از قدیم تا جدید، مانند دولت، حاکمیت، قرارداد اجتماعی، فمینیسم و... اختصاص دارد؛ بخش چهارم نیز به‌طور محدود به تاریخ فلسفه سیاسی در شرق می‌پردازد. همان‌گونه که از بخش‌بندی این مجموعه پدیدار می‌شود، با اثری جامع و کامل روبه‌رو هستیم که هر مخاطب علاقه‌مند، دانشجوی، پژوهشگر و استاد در حوزه علوم انسانی نیازمند دسترسی به آن است. یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های این راهنما این است که مجموعه مقالات آن به قلم متخصصان و پژوهشگران شناخته‌شده، با پراکندگی جغرافیایی، از آمریکا گرفته تا اروپا و استرالیا و از دانشگاه‌های گوناگون است که هریک آثار و تألیفاتی درباره مقاله ارائه‌شده برای این مجموعه، دارند که خود نکته حائز اهمیتی است برای افرادی که بخواهند مطالب بیشتر و مفصل‌تری در این باره بخوانند. این

ویژگی‌ها موجب شد برای ترجمه این مجموعه مصمم‌تر تلاش کنیم. تصمیم گرفتیم هر چهار بخش این مجموعه را منتشر کنیم و ترجمه آن‌ها را به اساتید و پژوهشگرانی ایرانی بسپاریم که در این حوزه مطالعاتی داشتند و آثاری نیز منتشر کرده یا سال‌ها در دانشگاه آن‌ها را تدریس کرده‌اند. از این‌روی، برای چاپ این مجموعه مقالات بهتر دیدیم که به جای گنجاندن آن‌ها در دو یا سه جلد حجیم، هر مقاله را در یک جلد مجزا و کم‌حجم منتشر کنیم تا در مصائب، حسب نیاز خود، اقدام به تهیه یک جلد یا کل مجموعه بکنند. در این راستا از همکاری انتشارات قصیده‌سرا و مدیر محترم آن جناب آقای لطیف رفیع‌زاده، بهره بردیم تا با چاپ و نشر این مجموعه ارزشمند تا حدی پاسخگوی نیاز علاقه‌مندان به مباحث فلسفه سیاسی باشیم. امید داریم حاصل این تلاش و همکاری، دایره تنگ منابع خاص این مقولات را گسترش دهد و افراد بیشتری را جذب مطالعات این مباحث کند.

در خصوص ترجمه نیز در چند نکته ضروری است. ترجمه یک اثر از یک زبان بیگانه، محدودیتی خاص خود را دارد و به‌ویژه مترجم متن‌های تخصصی - علمی - فلسفی و مخاطراتی روبه‌روست که دقت بیشتری را می‌طلبد اما در برخی موارد با دقت صرف نیز نمی‌توان به ترجمه‌ای قابل قبول دست یافت؛ چراکه اگر ترجمه را صرفاً معادل‌یابی واژه‌ها و اصطلاحات بدانیم مبدأ به زبان مقصد تلقی کنیم، ممکن است برای بعضی از مفاهیم در زبان مقصد معادلی وجود نداشته باشد؛ برای مثال ما با مفاهیمی در زبان‌های دیگر، مانند زبان انگلیسی، مواجه هستیم که در تجربه تاریخی ما یا زبان‌های دیگر سابقه‌ای نداشته و مفهوم‌سازی نشده است. این حتی گاهی موجب شده تا مفهومی خاص عیناً و بدون ترجمه در زبانی دیگر، برای مثال فارسی، به کار رفته و جا افتاده

است؛ مثل مفهوم «مدرنیته». همچنین پیش آمده است که برخی از اصطلاحات یا مفاهیم به درستی ترجمه نشده‌اند و طی استمرار استفاده غلط، معادل‌هایی دقیق نیز برای آن‌ها در زبان فارسی نداریم. برای مثال، مفاهیم «state» و «government» در زبان فارسی که به ترتیب باید «دولت» و «حکومت» ترجمه شوند، به فارسی برعکس و به جای یکدیگر استفاده شده‌اند و بین اهالی رشته علوم سیاسی به غلط جا افتاده‌اند. صرف‌نظر از معادل‌های آن‌ها در زبان‌های دیگر، به لحاظ تاریخی نیز ما این دو را به جای یکدیگر اشتباه استفاده کرده‌ایم. مثال دیگر، مفهوم اروپایی «nation» است که «ملت» به اشتباه و بدون توجه به پیشینه تاریخی آن در ایران، از زمان اجار به «ملت» ترجمه شده است. مفهوم ناسیون یا به انگلیسی نیشن، در جهان اروپایی ابداعی جدید است که با فروپاشی امپراتوری قس رُم و از سده‌های ۱۵-۱۶م به این سو، به تدریج، در معنایی جدید استفاده شد که مبنایی «نژادی - قومی» داشت و مردمان اروپایی در سیر تحول خودشان، عمدتاً به دست دولت‌هایشان تبدیل به «ناسیون» شدند؛ یعنی یک قوم و نژاد با یک زبان مشخص در محدوده جغرافیایی مشخص. به این ترتیب، مفهوم «nation-state» نیز در این سوا تاریخی در اروپا پدیدار شد، به گونه‌ای که دولت‌های اروپایی با خورج از قیومیت کلیسای کاتولیک رُم و پاپ، «ناسیون» خود را ایجاد کردند که در زبان فارسی به «ملت‌سازی» تعبیر و تبدیل به دولت‌های «ملی» شدند. اما تاریخ تحول مفهوم «ملت» در جهان ایرانی، تماماً تحولی متفاوت را نشان می‌دهد. برای مثال، مفهوم «ملت» در ایران که ریشه و سبقه‌ای «دینی» دارد، برخلاف اروپا، ابداع دولت‌ها نیست، بلکه به‌طور طبیعی و در درازای تاریخ چند هزاره‌ای ایران و از «وحدت متکثر» مردمان و قوم‌های گوناگون پدیدار شد و با مفهوم

«ایران» تجلی یافت و اکنون «ایران» تبدیل به مفهومی شده است که هم به معنای ملت است و هم دولت و به جای «nation» که بر قوم و نژاد مبتنی است، عمدتاً مفهومی تاریخی - فرهنگی دارد. از سوی دیگر، «ملت ایران» به لحاظ تاریخی نه ساخته دولت‌ها و سلسه‌های حاکم بر ایران، که البته دستی در تقویت و در مواقعی تضعیف ایرانیّت داشته‌اند، بلکه درست برعکس تجربه اروپاست. لذا، با توجه به تاریخ تحول مفاهیم، نمی‌توان مفهوم «nation» را با مفهوم «ملت» در زبان فارسی دقیقاً هم‌معنی و معادل دانست. از این روی، ترجمه واژه به واژه مفاهیمی مانند «nation» و «ملت»، می‌تواند موجبات فهم و سوءفهم‌هایی را فراهم کند که با ورود ایدئولوژی‌های جدید، ضداستعماری و پُست‌مدرن به جامعه ما، با طرح مباحث «اقوم»، «انیت/اکثریت» و... توهماتی خطرناک مانند «ملت‌های ایران را اینجا»، موجبات تضعیف «ایران» واقعی را فراهم کند. بر همین پایه، نگاه به این سطور تا جایی که در توان داشته، در مواردی از این دست - و بزنگاه‌های خطرناکی چون مثال «nation» و «ملت» - با مترجمانی محترم این مجموعه وارد گفت‌وگو شده و پیشنهادهایی ارائه کرده‌اند؛ هرچند هیچ اجبار یا تحمیلی در کار نبوده و در نهایت خود راجعاً به تصمیم گرفته‌اند که چه معادل‌هایی را انتخاب کنند.

مشکلات به مواردی که اشاره کردیم محدود نمی‌شود. برخی از مفاهیم و اصطلاحات تخصصی، تاریخ تحول معنایی گسترده‌ای دارند، به گونه‌ای که در جهان اروپایی نیز این دقت را دارند که وقتی از این مفاهیم استفاده می‌کنند به تاریخ و معانی گوناگون آن نظر داشته باشند. برای مثال، مفهوم «constitution» است که اغلب به «قانون اساسی» ترجمه می‌شود. درحالی‌که عمدتاً بعد از انقلاب ۱۷۸۹م فرانسه بود که چنین معنایی به آن اطلاق شد و پیش از آن

دامنه معنایی گسترده‌تر «نظام»، «تشکیلات»، «اساس»، «نظام‌نامه»، «قانون اساسی» و... داشته است. مترجم و مخاطب محترم بایستی به هنگام ترجمه و مطالعه در نظر داشته باشد که کاربرد این مفهوم در یونان باستان، سده‌های پایانی قرون وسطی یا طی رنسانس، نمی‌تواند کاربردی «دقیقاً» به معنای «قانون اساسی» داشته باشد؛ چراکه در تجربه فکری و مفهومی اروپایی طی این دوره‌ها هنوز نظریه‌هایی دربارهٔ تدوین «قانون اساسی»، «تأسیس دولت» به معنای مدرن «حکومت مردم»، «ارادهٔ عمومی» و غیره که مفاهیم هم خانواده آن و دارای دامنه معنایی مرتبط هستند، وجود نداشته است. در نتیجه، در دوره‌های پیش از مدرنیته، هرگاه این مفهوم در متون نویسندگان به کار رفته است به معنای امروزی «قانون اساسی» نیست. مثال دیگر، «اصول مفاهیمی مانند «دولت» یا «دولت - شهر» به شهرهای یونان باستان است؛ البته این اشتباه حتی نزد خود اروپایی‌ها نیز رایج است و به استناد آثار تحقیقات جدید در حوزه تاریخ مفاهیم و تاریخ ایده‌ها و مباحث که متفکرانی مانند کارل اشمیت، راینهاردت کوزلک، لئو اشتراوس، کوئنتین اسکینر و بقیه دربارهٔ مفهوم دولت و تاریخ پیدایش آن و شمار آن با گذشته مطرح کردند، امثال لئو اشتراوس تصریح کردند که برای «پولیس» یا «شهر»های یونان باستان نمی‌توان دقیقاً از معادل «دولت» و «دولت - شهر» استفاده کرد؛ چون در شهرهای یونان «نظام» و تشکیلاتی که طی امپراتوری رُم، پادشاهی‌های قرون وسطایی و نظام‌های سیاسی مدرن تحت عنوان «دولت» می‌شناسیم، مواجه نیستیم.

مثال‌هایی از این دست بسیار است؛ اما هدف ما در این مجال فقط نشان دادن سختی‌ها و محدودیت‌های پژوهش، ترجمه و مطالعه تاریخ اندیشه است و ذکر این نکته که در ترجمه این

مقالات، تاریخ تحول این مفاهیم مد نظر بوده و تلاش شده است برگردان هر مفهوم تناسب لازم با هر برهه تاریخی یا نزد متفکر مربوطه را داشته باشد؛ در عین حال که آن مفاهیم به زبان اصلی در پانویس آورده شده است تا مخاطب با دقت بیشتری متن را مطالعه کند. از همین روی، نمی‌توان مفاهیم و ایده‌ها در هر زبان را با ریاضیات قیاس کرد و نتیجه گرفت که برای مثال، چون اعداد در همه زبان‌ها یک معنا دارند و فقط صورت نوشتاری آن‌ها متفاوت است پس زبان و مفاهیم نیز از همین دسته‌اند. زبان‌ها هرکدام تاریخ تحولات و مفاهیم خاص خود را دارند و هرکدام از مفاهیم در زبان‌ها می‌تواند معانی متفاوت داشته باشد؛ چراکه تجربه‌های متفاوت تاریخی در خود ثبت کرده و در عین حال برخی تحولات و تجارب تاریخی را نیز شکل داده‌اند که هریک از آن‌ها می‌تواند منحصر به یک، آن‌کست یا زمینه مشخص باشد، حتی برخی واژه‌ها و اصطلاحات در زبان‌هایی مشخص ابداع و وارد زبان‌های دیگر شده‌اند و گاهی معانی متعارض و متناقض یافته‌اند. درنهایت، امید است که تلاش و وقت مترجمان مجموعه رضایت خوانندگان را جلب کند. از هر سرسری‌های این مجموعه، انتشارات قصیده‌سرا و همه آنهایی که در انتشار این مجموعه نقش داشته‌اند، سپاسگزاری می‌شود.

بهنام جودی^۱